

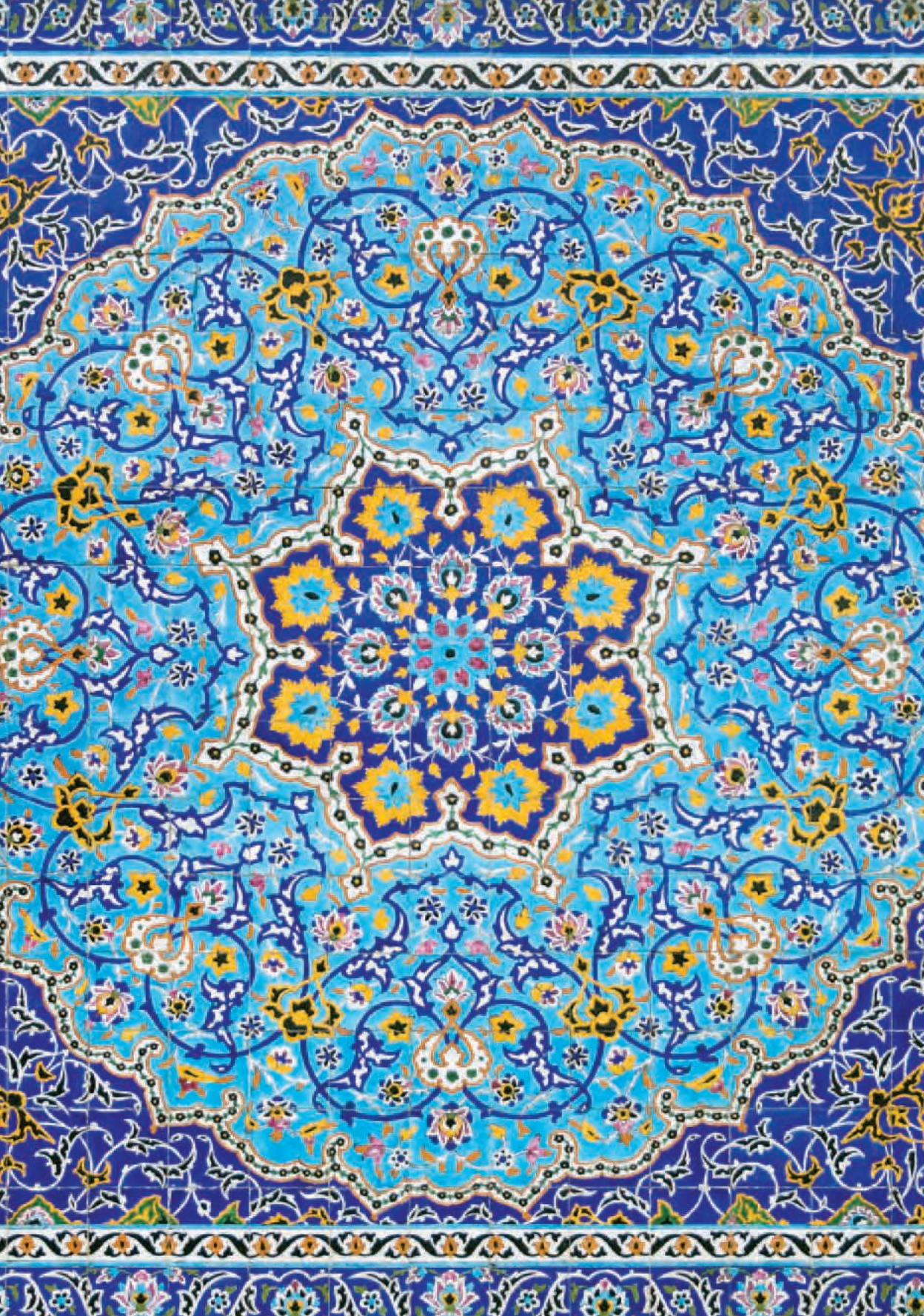
Rita Matulionytė

KERINTIS
IRANAS

tolimas ir artimas

Auksolpieva

Rita Matulionytė

KERINTIS IRANAS

tolimas ir artimas

Auksolpieva
Vilnius / 2013

UDK 910.4(55)(093.3)

Ma651

Leidinių globoja

Jungtinių Tautų
Švietimo, mokslo ir
kultūros organizacija
United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

Patronažą suteikia

**Lietuvos nacionalinė
UNESCO komisija**

Under the patronage of

**Lithuanian
National Commission
for UNESCO**

© Rita Matulionytė, 2013

© Apipavidalinimas, Judita Židžiūnienė, 2013

© Leidykla „Aukso pieva“, 2013

ISBN 978-609-8105-01-8

Baraye Reza

be galo ir krašto

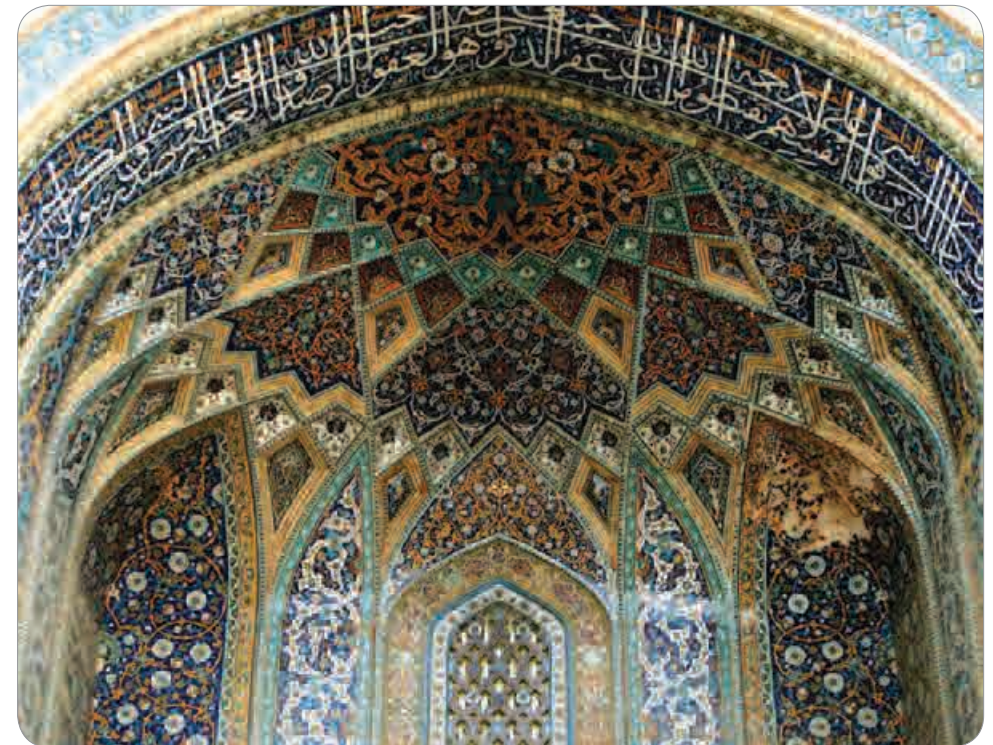
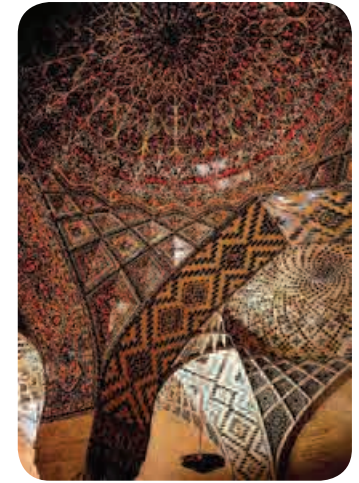
Paaiškinimai ir padėka

Likimas – ar kas tai bebūtų – nuvedė mane į Iraną. Iki ten nukeliuodama, apie jį ne ką nežinojau, apie keliones po jį per daug nesvajojau – tai buvo pilka dėmė mano žemėlapyje, labiau bauginanti, nei žavinti. Manau, kaip daugeliui mūsų. Visgi vieneri metai, praleisti Irane, padarė savo. Pirmiausia, kas pasiekė mano širdį, – tai šios šalies žmonės, jų šiltos akys ir garsus juokas, rūpestis vienas kitu (o dar labiau – svečiais). Detaliau susipažinusi su Iranu, apie kurį anksčiau tebuvo girdėjusi vos viena ausimi, pajutau prisilietusi prie turtingos istorijos šimtasluoksniu „svogūno“, slepiančio atsakymus, kodėl Iranas šiandien yra toks, koks yra. Galiausiai keliaujant tuštutėlės amžinosios dykumos ir vešlios džunglės, hipnotizuojantis karštis ir snieguotos žiemos, statybų aikštelėmis nusėti miestai ir užsilikusios molio trobelės kaimuose pasakojo savo atskirą istoriją. Pasakojo, vis pasakojo, kol nebeiškenčiau: ir aš turiu papasakoti kitiems! Turiu įtikinti, kad čia nėra taip blogai, kaip teigia mūsų žiniasklaida. Turiu paneigti, kad musulmonai – pikti teroristai, laikantys savo žmonas uždarytas namuose. Turiu pasidalinti, kad jie – žmonės kaip mes, su savo privalumais ir trūkumais. Tik taip galiu atsidėkoti svetingiems šios šalies žmonėms už jų širdingumą, žmogiškumą, nuolatinį rūpestį manimi – eiline užsieniete.

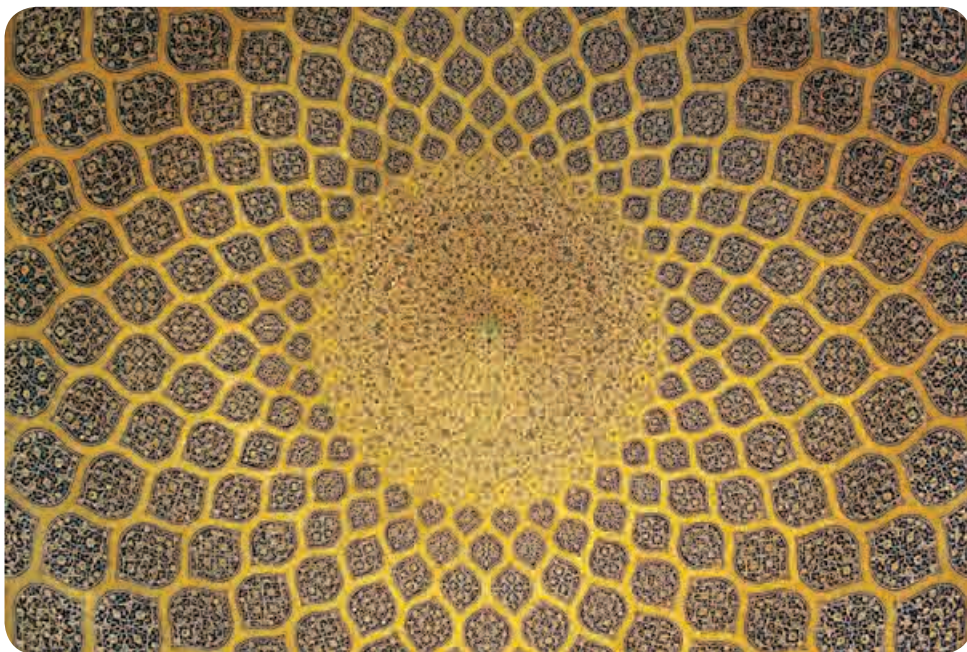
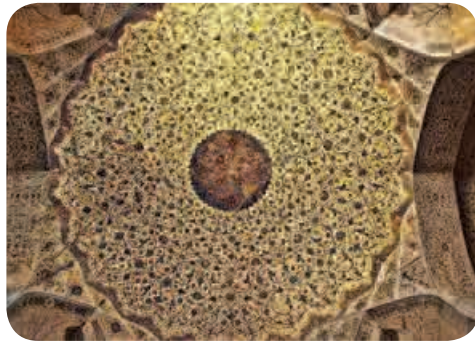
Ši knyga skirta žmonėms, kurie mažai ką žino apie tolimąjį Iraną ar net jaučia jam baimę, tačiau yra atviri artimesnei pažinčiai su šia šalimi. Tai knyga ne apie politinę situaciją ir jos perspektyvas Irane, tai knyga apie Irano žmones, jų istoriją ir šiuolaikinį gyvenimo būdą, aplinką, besikeičiančias vertybes. Tai taip pat nėra kelionių knyga – didžiąją laiko dalį praleidau gyvendama vienoje iranėčių šeimoje Mašado mieste, todėl esu labiau susipažinusi su šio miesto kasdienio gyvenimo smulkmenomis, o kitus miestus ir gamtos vietas teko matyti probėgšmais trumpalaikių kelionių metu. Knygoje bandau pateikti iš įvairių šaltinių (Irane sutiktų žmonių, perskaitytų knygų ir kt.) surinktą informaciją, kuri, tikiuosi, padės susidaryti įvairiaspalvį paveikslą apie šią turtingą šalį. Nors stengiausi surinkti kuo objektyvesnę informaciją, negaliu garantuoti dėl visų minimų faktų tikrumo, todėl iš anksto atsiprašau už klaidas bei netikslumus. Mano mintys apie žmonių būdą, jų kultūrą ir vertybes tėra subjektyvūs išpūdžiai – daugiausia laiko teko praleisti su vidutinio ir aukštesniojo socialinio sluoksnio išsilavinusiais liberalių pažiūrų iranėčiais, o su labai konservatyvaus mąstymo religingais vargo duoną kremtančiais žmonėmis teko bendrauti gerokai mažiau. Nepaisant galimų netikslumų, tikiuosi, kad bendras mano piešiamas Irano paveikslas yra pakankamai įvairiapusis ir spalvingas.

Norėčiau padėkoti visiems mane priėmusiems, manimi besirūpinusiems ir šiluma besidalinusiems žmonėms, o ypač – Rezai ir Yazdanui, Leilai ir Alirėzai, maman Ruhi, Marzi, Massoumei ir Shapourui, Ranai, Vidai, Yaldai ir Farzamai, visiems frankofonų vakarėlio draugams bei bendrakeleiviams, kartu keliavusiems po Irano platybes. Dėkoju lietuviams draugams, kantriai skaičiusiems tekstą ir teikusiems pastabas, ypač Algiui ir Gabrielei. Ačiū draugams, paskolinusiems savo darytas nuotraukas – Juliiui ir Laurai, Masoudui ir Mehranui, Rezai. Taip pat nuoširdžiai dėkoju savo mamai ir tėčiui, kurie ištvėrė baimę ir nerimą man bebūnant šioje tolimoje šalyje, ir iš anksto atsiprašau už visas baimes dėl manęs, kurias teks iškęsti ateityje.

Pasižiūrėti nepaprasto grožio mečečių atvyksta žmonės iš viso pasaulio

Vietoje įvado: apie keletą stereotipų

Senovės meistrų dekoruota architektūra išlikusi iki mūsų dienų

Jūsų pirmos mintys, išgirdus – Iranas? Moterys, apsigaubusios burkomis, negalinčios vienos išeiti į gatvę, ką jau bekalbėti apie išsilavinimą ar darbą... Prievarta tekinamos paauglės, šeimoje neturinčios jokių teisių. Gatvėje – grėsmė būti užmuštam ar užmėtytam akmenimis, apiplėštam, susprogdintam atsitiktinės granatos. Teroristų mokyklos ant kiekvieno kampo ir visuotinė neapykanta Vakarams. O kažki kaip su ekonomine situacija – ar ir šiandien persai keliauja kupranugariais nuo vienos oazės iki kitos?..

Jei prieš porą metų būčiau pagalvojusi apie Iraną, šie ir daugybė kitų (ne ką pozityvesnių) stereotipų būtų iškilę mintyse. Tačiau metus pagyvenusi šioje šalyje, nuolat dalyvaudama svetingos iraniečių šeimos ir bendruomenės gyvenime, susidariau šiek tiek kitokią paveikslą, kuriuo norėčiau pasidalinti. Žvilgterėkime į keletą plačiai paplitusių stereotipų.

Betisės moterys?

Kadangi esu gimusi moterimi, pradėsiu nuo jų. Moterys Irane ne tokios vargšės, kaip galėtume pagalvoti. Didžiausia bėda – islamo taisyklės yra vyriausybės pripažintos įstatymu, todėl kūno dengimas

Istorija: kuo persai didžiuojasi, o kuo – ne

Daugeliui mūsų teko girdėti apie galingą senąją Persiją, jos kilius, karalių Darijų ar bent jau Šachrazados pasakas. Dažnam tai turi mažai ką bendro su dabartiniu Iranu, kuris paprastai siejamas su atominėmis bombomis ir teroristais. Kad ir kaip šios kultūros atrodytų nutolusios, dabartinis Iranas yra senosios Persijos tęsinys. O senoji Persija – didžiausias dabartinių iraniečių pasididžiavimo šaltinis. Tad pabandykime atsekti, iš kur kilę kai kurie šiuolaikinės Irano kultūros bruožai. Pasakojimą padalinkime į dvi dalis: iki islamo atsiradimo (nuo VI a. pr. Kr. iki VII a. po Kr.) ir po to (nuo VII a. po Kr. iki šiandien).

Persija iki islamo

Persija šiuo metu asocijuojasi su griežtai islamo besilaikančia valstybe, tokia kaip Saudo Arabija, Sirija ar Irakas. Tačiau islamas į Persiją (kaip ir į kitas šiuo metu islamiškas šalis) atėjo vėliau, nei krikščionybė į Europą – tik VI a. po Kr. Iki tol tūkstantmetę istoriją jau išgyvenusi Persija turėjo savo religiją, kultūrą, kalbą ir istoriją, palikusių gilius pėdsakus ne tik dabartiniuose Artimuosiuose Rytuose, bet ir Europoje.

išleistas religinis įstatymas (*fatwa*), draudžiantis atominio ginklo naudojimą.

Tarptautine politine įtampa, kurią kelia Irano atominės energetikos programa, ir karo grėsmė, suprantama, niekas nesidžiaugia. Dalis išvis mažai domisi politika. Nė viename iš gausių pasibuvimų ir vakarėlių neteko girdėti diskusijų politinėmis temomis. Besidomintys sustiprėjusią politinę įtampą vertina rimtai, ypač po Tarptautinės atominės energetikos agentūros išvadų 2011-ųjų rudenį. Iš tiesų, ypač 2012-ųjų pavasarį buvo galima pajusti tą nuolatinio nesaugumo jausmą, panišką baimę vien nuo minties, kad bombos jau rytoj tau gali kristi ant galvų. Žmonės pradėjo kalbėti apie tai, kad reikia prisipirkti atsargų karo atvejui. Tiesa, apie karo grėsmę jie kalba mažai – tik žiūri baimės kupinomis akimis vienas į kitą, o tokioje situacijoje tai pasako daug daugiau, nei žodžiai. Kartu ši grėsmė egzistuoja jau keletą dešimtmečių, todėl galbūt prie šios nuolatinės įtampos priprantama.

Apibendrinant įvairiaspalvę Irano istoriją galima pasakyti: nors daugelis iranėčių didžiuojasi savo senąja istorija ir jos pasauliniu palikimu, jie dažnai gėdijasi savo dabartinės politinės situacijos. Kiekvienam užsieniečiui jie turi teisintis dėl savo valdžios ar dėl musulmonų skriaudų Vakarams. Kiekvienam atvykėliui jie turi aiškinti, kad iranėčiai nėra teroristai, kad nepalaiko atominių ginklų gamybos. Siekdami apginti Vakarų pasaulio akyse pašlijusią reputaciją, jie bando tai kompensuoti didžiuodamiesi garbinga praeitimi. Todėl jei iranietis pernelyg ima puikuotis senosios Persijos paveldu – galima jam tai atleisti.

Religija: islamas, šokantys dervišai ir zoroastrizmas

Taip, Iranas – islamiška šalis, ir religija jos gyvenime užima svarbią vietą. Tiesa, tai nėra natūralu – Iranas yra viena iš nedaugelio pasaulio valstybių (šalia Saudo Arabijos), kur islamas paskelbtas valstybine religija ir įgyvendinamas priverstinai. Čia dvasininkija nėra atskirta nuo valdžios – priešingai, Irano Islamo Respublikos aukščiausioji valdžia patikėta aukščiausiam dvasiniam lyderiui. Todėl net jei viešojoje erdvėje gali pasirodyti, kad visi yra religingi (apsigaubę juodomis čadromis ir pan.), nebūtinai tai bus tiesa.

Dalis gyventojų laikosi religinio aprangos kodekso tik vengdami bausmių, nemažai daliai tenka apsimesti labai religingais, norint gauti bet koki valstybės apmokamą darbą. Teko sutikti religingas vaidinančių valstybinių mokyklų mokytojų, kurioms privalu dalyvauti visose religinėse ir vyriausybę palaikančiose eisenose, nors jos niekada pačios nesimeldžia. Bet pradėkime viską nuo pradžių. Ką reiškia būti musulmonu Irane? Ar čia galima rasti ir kitų religijų išpažinėjų? Koks musulmonų santykis su jais?

Islamas

Turbūt daug kas žino, kad islamas atsirado VII-ajame mūsų eros amžiuje, t.y. jis yra gerais 600 metų jaunesnis nei krikščionybė, jo

Apie žmonių būdą

Kokios mintys pirmiausia kyla, išgirdus „iraniečiai“ ar „persai“? Turbūt – juodbruviai žmonės, užguitos moterys po juodom skarom, dominuojantys, gal net pavojingi vyrai. Bet patys iraniečiai tvirtina, kad yra be galo draugiški ir svetingi. Kuris teiginys teisingas? Tiesą sakant, iš dalies abu. Vienas įdomiausių iranėčių bruožų – skirtumai tarp tų pačių žmonių gatvėje arba viešojoje erdvėje ir privačioje aplinkoje.

Viešosios ir privačios erdvės skirtumai

Koks įspūdis apie Irano žmones susidaro pirmą kartą išėjus į gatvę? Tiesą sakant, mano pirmasis įspūdis nebuvo per daug malonus. Moterys, besislepiančios po juodomis skraistėmis ar apsimituravusios nuo galvos iki kojų tamsių spalvų drabužiais, kelia slegiantį, jei ne bauginantį įspūdį. Atrodo pažemintos, negerbiamos. Jų veidai nėra džiaugsmingi, greičiau niūrūs. Vyrai apsirengę paprastai, tačiau juos stebėti taip pat nėra malonu. Vakarietei moteriai – tuo labiau. Čia moterys vengia net ir tiesioginio akių kontakto – antraip tai gali būti palaikyta provokacija. Pagarbūs vyrai nekalbina moters ar į ją nespoksos. Bet kaip visur, taip ir čia ne visi yra pagarbūs, tuo labiau vakarietės moters atžvilgiu.

Tradiciinis pobūvių stalas – įvairių rūšių ryžiai ir kebabai

iškilingas žvakides, tobulą tvarką bei švarą ir pasijusime kaip didiko namuose. Viena anglė, jau dešimt metų gyvenanti Irane, juokėsi, kad visi iraniečiai įsivaizduoja esą aristokratiškos kilmės.

Pomėgis prabangai matyti ir moterų aprangoje bei papuošaluose. Jei tik yra koks susijėjimas ar vakarėlis – kiekviena moteris nepraleis progos pasipuošti. Ypač vyresnio amžiaus damos dabina elegantiškais suknelėmis, dailiais bateliais, išpučia šukuosenas, pasipuošia aukso ar kitais juvelyriniais dirbiniais (žinoma, gatvėje visa tai paslepama po juoda čadra). Nereikia net ypatingos progos – šitaip pasipuošiama einant į eilinių senų gerų draugijų susitikimą.

Jaunimo tarpe taip pat jaučiamas merginų noras pasipuošti ir pasidažyti labiau, nei mums įprasta. Tiesa, aristokratišką stilių keičia modernesni drabužiai, kartais atrodantys dailiai, o kartais pi-

gokai. Ypač neskonigai mums gali pasirodyti be galo ryškus makiažas. Merginos nepagaili ryškių šešėlių, dar ryškesnių lūpdažių, skaistalų. Gal galima jas ir suprasti: veidas yra vienintelis matomas iš po privalomų apdarų, todėl stengiamasi jį kiek įmanoma papabrėžti. Dėl to paties pastaruosiu metu ypač paplito nosies plastinės operacijos. Iraniečių nosis paprastai yra šiek tiek kumpa, o jiems, žinoma, labiau patiktų tiesios ar riestos nosytės. Nosies operacijos yra sąlyginai įkandamos vidutinės klasės iraniečiams, todėl jei Teherane pamatysite jaunuolį ar jaunuolę su pleistru ant nosies (o tokių gausu) – vadinasi, čia pasidarbavo plastikos chirurgas. Populiarios ir akių operacijos lazeriu. Jos jau buvo daromos prieš dešimtį ir daugiau metų, o šiuo metu atliekamos labiau dėl mados, nei iš reikalo daugybėje vien šioje srityje besispecializuojančių klinikų. Taip pamažu keičiasi aristokratų mados.

Plastinė nosies operacija – nauja mada

Prabangos pomėgis tarsi atsveriamas iraniečių aktyviu dalyvavimu labdaringoje veikloje (kas tuo užsiims, jei ne aristokratai?). Kaip jau minėjau, niekur nemačiau tiek labdaringos veiklos kaip Irane. Valstybinės, religinės ir eilinių žmonių organizacijos bei pavieniai žmonės renka pinigus ir įvairia forma dalija juos skurstantiems – skirdami medicinos ar švietimo paslaugoms, maistui ir drabužiams ir pan. Jei esi eilinis pilietis – ant kiekvieno kampo pamatysi labdaros dėžutę, kur gali įmesti savo auką. Jei nori prisidėti daugiau – labdaringos organizacijos kviečia teikti finansinę ar kitokią pagalbą.

Pavyzdžiui, viena jų, remianti skurstančias našles motinas, kviečia ne tik aukoti pinigėlius, bet padėti išvežioti mėnesinius maisto

Prašmatnus mečečių dekoras glosto tiek turtingųjų, tiek skurstančiųjų akį

paketus be tėvo likusių daugiavaikių šeimų motinoms, kurioms atkeliavimas iki labdaros centro taip pat reikalauja didelių išlaidų. Kita labdaringa organizacija, besirūpinanti neįgaliais ir įgimtų ydų turinčiais vaikais bei jų neturtingomis šeimomis, visus kviečia prisidėti kuo tik gali – pavyzdžiui, mokyti dirbti kompiuteriu, anglų kalbos, dekoratyvių žvakių gamybos ar siuvinėjimo meno. Pastarieji įgūdžiai turėtų pagelbėti našlėmis tapusioms moterims išlaikyti savo šeimą.

Trečia labdaros organizacija, įsisteigusi prie miesto ligoninės, siekia pagelbėti susirgusiems ir gydymui lėšų neturintiems asmenims. Ji apmoka ligos nustatymą, patikrina asmens finansinę būklę

ir įsitikinusi, kad šis negali apmokėti gydymo (kuris gali būti reikalingas visą likusį gyvenimą), surenka reikiamą sumą iš labiau pasiturinčių ir finansuoja reikiamas operacijas, medikamentus, gydymą.

Patys neturtingieji taip pat imasi iniciatyvos – teko lankytis afganistaniečių imigrantų rajonuose, kur kelios afganistaniečių bendruomenės moterys, matydamos, kaip be jokios pagalbos nuo įvairių ligų kenčia jų tautiečiai, pačios imasi iniciatyvos ir ieško galimos paramos iš valstybės ir privačių asmenų. Štai vienai šeimai su penkiais psichiškai neįgaliais asmenimis padėtų bent raminaieji vaistai vienam iš jų įsisiautėjus. Taip pat naudingos būtų pamokos, leidžiančios motinai įgyti kokių nors įgūdžių ir imtis darbo, kad galėtų išlaikyti iki gyvenimo galo neįgaliais likusius vaikus. Nelegaliems imigrantams iš valstybės pagalbos tikėtis sunku, todėl belieka ieškoti geros širdies žmonių. Ir aukštesniųjų visuomenės sluoksnių atstovai vienaip ar kitaip dalyvauja labdaringoje veikloje. Teko būti į pensiją išėjusių mokytojų susitikime, kuriame jos stengėsi surinkti kiek įmanoma didesnę sumą, kurią ketino perduoti vienai iš labdaringų organizacijų... Pažįstamas verslininkas kiekvieną savaitę dalyvauja susitikime, kuriame aukoja sumas skurstantiems ligoniams gydyti...

Įdomu, kodėl nemaža dalis žmonių linkę teikti pagalbą. Viena priežasčių galėtų būti pati islamo religija, reikalaujanti skirti dalį savo pajamų skurstantiesiems. Daugybė iraniečių dar vis religingi ir todėl nuoširdžiai vykdo šią islamo prievolę. Be to, tikima, jog jei yra lemta įvykti nelaimei tavo gyvenime, geru darbu kitam gali jos išvengti. Todėl prieš svarbius gyvenimo įvykius ar prieš kelionę daugelis nepagailės įmesti duoklės į aukų dėžutę. Taip pat yra populiaru aukoti maistą: Ašuros ir

Ašuros ritualų metu Mašado gatvėse nemokamai dalinamas patiekalas, vadinamas šolė

Iraniečiams yra kuo didžiuotis

kitų religinių švenčių proga asmuo užsakys maistą valgykloje šimtui ar daugiau žmonių, ir šis maistas bus dalinamas vargstantiesiems ar šiaip gatvės praeiviams. Galimas ir paprastesnis variantas: gatvėje ar parduotuvėse neretai pamatysi nemokamai dalinamus saldumynus: jie paprastai skirti artimo giminaičio mirties metinėms paminėti.

Be religinių priežasčių, šį labdarinumą galima paaiškinti ir ekonominiais bei socialiniais aspektais. Irane, kaip ir daugelyje šalių, skirtumas tarp turtingųjų ir skurstančiųjų didžiulis. Kol turtingiausieji gyvena marmuru klotuose namuose turtingiausiam Teherano rajone, skurdžiausieji dažnai neturi jokių pajamų, o moterys, siekdamos išmaitinti savo vaikus, yra priverstos pardavinėti savo kūną vos už keletą dolerių. Valstybė dar vis nesukūrė sistemos, kuri bent kiek tolygiau

paskirstytų turtą šalies gyventojams. Nors dedama pastangų su šia nelygybe kovoti, problema nėra pakankamai suvaldyta.

Taigi vietoj pavojingų teroristų Irane randame be galo svetingus, šiltus, atsipalaidavusius, išsilavinusius žmones, kurie mėgsta pasididžiuoti savo šalimi, kruopščiai prižiūrėti ir puošti savo namus ir nevengia remti skurstančiųjų. Žinoma, nėra ten viskas tik balta – čia rasime ir melo, ir apgavysčių, prisitaikėliškumo ir pan. Jie yra žmonės kaip ir mes – su savo dorybėmis ir trūkumais.

Šeima: pasiklydę tarp tradicijos ir moderno

Dažnam teko girdėti, kad šeima Rytų pasaulyje labai svarbi. Sklinda gandai, kad be tėvų sutikimo poros dar vis negali susituokti, kad giminė aktyviai dalyvauja šeimos gyvenime, kad žmona be vyro leidimo negali net į gatvę išeiti. Europietiškoje spaudoje teko skaityti ir kraupių istorijų, kaip tėvas ar brolis nužudo seserį, gelbėdami šeimos garbę. Kiek čia esama tiesos?

Tėvai ir vaikai – visada kartu

Tiesa, kad Irane šeima dar vis yra laikoma svarbesne nei Europoje, ypač Vakarų Europos šalyse. Į tėvų nuomonę dar vis atsižvelgiama pasirenkant partnerį – net jei tėvai teisiškai negali uždrausti santuokos, jų klausoma tiek šiuo atveju, tiek sprendžiant kitus asmeninio gyvenimo klausimus. Vaikai paprastai pas tėvus gyvena iki santuokos, net jei įžengia ir į ketvirtą dešimtį. Išsiskyrusios poros, ypač moterys, taip pat paprastai grįžta į tėvų namus. Teko girdėti, kad Italijoje dar vis pasitaiko atveju, kai nevedę trisdešimtmečiai jaunuoliai gyvena tėvų namuose. Jei mes Europoje iš to pasijuokiamo („mamytės sūneliai“!), tai Irane – priešingai: praktiškai neįsivaizduojama, kad tame pačiame mieste gyvenantys tėvai ir su-

Net sunku suvokti santykį tarp tradicinės religingos visuomenės normų ir vakarietiškas vertybes skleidžiančių televizijų. Pavyzdžiui, eiliniame pasibuvime (kuriame moterys ką tik „išlindusios“ iš po čadrų ir dar vis kruopščiai apsirišusios skarelėmis bei drabužiais užsidengusios visą kūną) dalyvaujantys konservatyvių pažiūrų svečiai aktyviai diskutuoja religinėmis ar moralinėmis temomis. O diskusijos „fonas“ – satelitinės televizijos programa, kurioje staisosi taip apsinuoginusios gražuolės, kad net mano mama pasipiktintų...

Architektūra

Kas pirmiausia krinta į akį atvykėliui Irano miestuose, gatvėse? Reikėtų priminti, kad Iranas – besivystanti šalis, jos gyventojų skaičius šiuo metu viršija 70 milijonų. Taigi privalo augti ir miestai, dabar virtę statybų aikštelėmis. Pastatai statomi greitai, pirmiausia kreipiant dėmesį į saugumą, patogumą, ir tik paskui – į estetinę išvaizdą. Istorinio architektūrinio paveldo mažai, nes daug kas nugriauta karuose. Todėl nereikia nusivilti, jei pirmasis įspūdis apie milijoninius miestus Teheraną, Mašadą ar Isfahaną nėra kvapą gniaužiantis.

Nepaisant praėjusių kelių tūkstantmečių ir karų, dar vis galime žavėtis senosios Persijos imperijos architektūrinio palikimu. Štai Achemenidų imperija (550–330 m. pr. Kr.) mums paliko įspūdingus Persepolio miesto griuvėsius. Ant kalno, į kurį veda didžiuliai iškilmingi laiptai, dar vis stovi dangų siekiančios kolonos, plačiose erdvėse tarp kolonų galima įsivaizduoti buvusius rūmų kompleksus, gyvenamuosius namus, o ant kai kurių sienų likę reljefiniai paveikslai liudija to meto meno lygį. Dar vis galime grožėtis karaliaus Kyro mauzoliežumi buvusiam Pasargadės mieste bei kalnų

Europiečio akis raibsta nuo meniškų koklių mečetėse

komplekse įkurta kapavietė, vadinama *Naghshe Rostam*, kurioje palaidoti senieji Persijos karaliai, tarp jų – Darijus Didysis. Šie ir kiti istoriniai–architektūriniai paminklai skaičiuoja 2500 metų ar daugiau – lyginant su Europa, net antikinės Romos palikimas nėra toks senas. Tik senovės Graikijos griuvėsiai gali su jomis lygintis: tiesa, Atėnų Panteonas, sakoma, buvo pradėtas statyti keletu dešimtmečių vėliau už Persepolį. Du Achemenidų istoriniai paminklai – Persepolio ir Pasargadės miestų griuvėsiai – įtraukti į UNESCO pasaulio paveldo sąrašą.

Vėlesnioji Sasanidų dinastija (224–651 m.) yra ypač garsi savo architektūrinio palikimu. Sakoma, kad tuometinėje Persijoje buvo

Mečetės vidus

pirmą kartą išrastas kupolas. Jis, kaip nemažai kitų architektūrinių elementų, vėliau buvo perimtas arabų. Taip senosios Persijos architektūros bruožai paplito ne tik Afganistane, bet ir Arabijos pusiasalio bei šiaurės Afrikos valstybėse. Tiesa, dar iki arabų atėjimo persų dinastijos buvo ir pačios įtakojamos Vakarų kultūrų. Helenistinės bei Partų dinastijų kultūrą bei architektūrą atnešė Aleksandro Makedoniečio žygiai. Vėliau Sasanidų dinastiją įtakėjo Bizantijos imperija – tai rodo mozaikos meno naudojimas Bišapūro (Bishapour) mieste ar sienų tapyba Sistane.

Su islamo atėjimu architektūros menas dar labiau suklestėjo. Ar teko matyti tipišką islamišką architektūrą Maroke, Tunise ar pietų Ispanijoje? Persas pasigirtų, kad islamo architektūra pirmiau-

Neišpasakytas koklių grožis

sia ir formavosi senosios Persijos architektūros pagrindu. Architektūra labiausiai suklestėjo Safavidų dinastijos valdymo laikais (1501–1722 po Kr.). Safavidų dinastijos šacho Abaso įkurtas Isfahano miestas šiuo metu įrašytas į UNESCO pasaulio paveldo sąrašą ir iki šiol yra viena lankomiausių turistinių vietų Irane. Safavidai išstobulino stilių, kuris iki šiol asocijuojasi su Iranu – jį galima būtų pavadinti „mėlynųjų koklių“ stiliumi. Pastatų vidus ir išorė padengiami spalvotų koklių ornamentais, kuriuose paprastai vyrauja sodriai ir šviesiai mėlyna, balta ir aukso spalvos. Iš to meto atėję mėlyni mečečių stogai – iki šiol tipiška Irano miestų ir kaimų puošmena. Važiuojant per pilkokus miestelius jie tikrai malonina akį.

RITA MATULIONYTĖ – teisės mokslų daktarė, dirbanti Lietuvos, Vokietijos ir Japonijos universitetuose bei prestižinėse mokslo įstaigose, išleidusi eilę mokslinių darbų užsienio kalbomis, konsultuojanti tarptautines

organizacijas. Darbo ir žingeidumo vedama apkeliavo daugelį pasaulio šalių, kalba penkiomis kalbomis. Autorė kurį laiką gyveno Šveicarijoje, Vokietijoje, Belgijoje, JAV, Japonijoje. Ypač pamėgusi tolimąjį Iraną, ilgiau apsistojo šioje svečioje šalyje, dalyvavo iraniečių šeimos gyvenime, mokėsi persų kalbos, tyrinėjo vietinę kultūrą ir teisę.

Knyga pristato paslaptinę ir nuostabų Iraną, jo kultūrą ir žmones. Autorė, pažinusi šią šalį, dalijasi patyrimais, žiniomis ir įspūdžiais. Gausiai iliustruotas spalvotomis fotografijomis, turtingas pasakojimais leidinys nepaliks abejingų skaitytojų. Pasak autorės, ši knyga skirta žmonėms, kurie mažai ką žino apie tolimąjį Iraną, tačiau yra atviri artimiau pažinti šalį. Knygoje susipažinsite su UNESCO globojamais pasaulio paveldo objektais.

Jungtinių Tautų
švietimo, mokslo ir
kultūros organizacija

Leidiniui suteiktas Lietuvos
nacionalinės UNESCO komisijos
patronažas

